

अर्थनैतीक बास्तवता ओ भारतीय श्रमनीति कितिमोहन मुखंजी

१. अे कथा आज प्राय सर्वेकादी सन्मत ये वस्तुत कोन निर्धारित परिकल्पना अनुयायी अर्थनैतीक विकाश करते ह'ले कोन ना कोन अेक रकमेर सुसंगत श्रमनीति अपरिहायं. यदिओ श्रममूल्य सम्पर्के परिकल्पना परिषदेर मतामतेर गुरुत्व खुबांचि बेशी, श्रममूल्येर समस्या बलते अवश्याचि अेकटि मात्र समस्या बोशाय ना. काजेवि श्रमनीति बलते केवल मात्र श्रममूल्य निर्धारण सम्पर्के स्थिर सिद्धान्त ह'ओया अे कथा घने करा भूल ह'वे. श्रमजीविदेर साधारण अर्थनैतीक अवस्था छाडाओ, बिभिन्न अुत्पादन क्षेत्रे अेमन कि बिभिन्न भौगलिक विभागेर मध्ये श्रममूल्येर तारतम्येरांचे यथेष्ट गुरुत्व आछे. बिभिन्न अुत्पादन क्षेत्रे वा प्रदेशे श्रममूल्येर वैचित्र सम्पर्के किछु गवेषणामूलक काज भारतवर्षे ह्येचे. तार कारण निर्देष करते गेले सम्भवत देखा यावे ये, ये समस्त तथ्यादिर साहाय्ये अेथि वरणेर गवेषणा करा सम्भव तार किछु किछु अन्तत साधारण भावे सरकारी सूत्रे पाओया याव, यदिओ अेति सब तथ्य नानादिक दिये अस्यन्त सीमाबद्ध. सामिक्रमाचे श्रमनीतिर क्षेत्रे अेसे किन्तु देखा याव ये परिकल्पना परिषदेर मतामतेर मध्ये ये अेकटा भासाभासा माव आचे शुभु तांचि नय, प्रसङ्ग विशेषे तांदेर श्रमनीति सम्पर्कित प्रतिपादागुलि कायंत द्वार्थंबोधक. प्रथमत न्याय श्रममूल्य^१ ओ प्रयोजन अनुयायी नून्यतम श्रममूल्य^२ दु'धरणेर कथाचि बला ह्येचे. किन्तु अेति धरणेर कोन रकम मत प्रकाशेर क्षेत्रेवि सरकारी श्रमनीति ठिकं धराळोयार मध्ये आसेनि, कारण सेवि अेकांचि सडगे बले राखा ह्येचे ये न्याय वा प्रयोजन अनुयायी नून्यतम श्रममूल्य कोनटाचि सठिक भावे निर्धारण सापेक्ष नय. याचि होक अेति सब आलोचनार मध्ये दिये अेकटा कथा परिस्कार भावे देखा याव अेवं कथाटा अेति ये परिमाणवाचक अद्देशेर बांधाघरार मध्ये आसते सरकार नाराज. तांदेर श्रमनीति बलते तृपक्षीय परामर्श परिषद मार्फत श्रमिक ओ मालिकदेर मध्ये यथा सम्भव सद्भाव रक्षार अवस्था करा.^३ केवलमात्र विशिष्ट विवाद विसम्बादेर क्षेत्रे आलोचना ओ आपोयि मार्फताचि ये ता सम्भव से विषयांत्रो तांत्रा स्थिर सिद्धान्त.

२. कोन रकम परिमाणवाचक लक्षेर अनुपस्थितिते कि करे सरकारी श्रमनीतिर साफल्य निर्धारण करा येते पारे ता बोका शक्त. विशेष करे ये क्षेत्रे कतृपक्ष आगेर थेकेचि तृपक्षीय परामर्श परिषदेर कायंकारिता सम्बन्धे स्थिर सिद्धान्त. अे यावत ये श्रमनीतिर अनुशीलन करा ह्येचे तार साफल्य सम्बन्धे कतृपक्ष किसेर भ्रितिते ये अेति भावे स्थिर सिद्धान्त हृते पेरेचेन तार कोन हृदिसाचि पाओआ याव ना.^४ याचिहोक, सडगठित अुत्पादनेर क्षेत्रे शान्तिरक्षाचि ये

१. भारत सरकार, परिकल्पना परिषद, द्वितीय संचारांकिक योजना, १९५६, पृ. ५७९

२. भारत सरकार, परिकल्पना परिषद, दूरीय संचारांकिक योजना, १९६१, पृ. २५६

३. भारत सरकार, परिकल्पना परिषद, दूरीय संचारांकिक योजना, १९६१ पृ. २५०

४. भारत सरकार, परिकल्पना परिषद, द्वितीय संचारांकिक योजना, १९५६, पृ. ५७१